

2. Теорія і практика навчання

**ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІМЕРСІЙНИХ ПРОГРАМ ВИВЧЕННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ В АМЕРИКАНСЬКИХ ШКОЛАХ**

І. О. Білецька, д. пед. н.,

професор, завідувач кафедри теорії та практики іноземних мов

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

У статті проаналізовано один із типів двомовних програм – програми занурення в іноземну мову або імерсійні, які широко практикуються у навчальному процесі американських шкіл. В Україні двомовна освіта лише починає розвиватися, і тому теоретикам і практикакам у галузі білінгвального навчання необхідно інтенсивно вивчати досвід інших країн, у тому числі й США, з метою реформування і модернізації власної шкільної освіти в рамках двомовного навчання.

Ключові слова: білінгвальне навчання, двомовні програми, занурення в іноземну мову, імерсійні програми, іноземна мова, американська школа.

Билецкая И.А.

**ПРАКТИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИММЕРСИОННЫХ ПРОГРАММ
ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В АМЕРИКАНСКИХ ШКОЛАХ**

В статье проанализирован один из типов двуязычных программ – программы погружения в иностранный язык или иммерсионные, широко практикующиеся в учебном процессе американских школ. В Украине двуязычное образование только начинает развиваться, и поэтому теоретикам и практикакам билингвального обучения необходимо интенсивно изучать опыт других стран, в том числе и США, с целью

реформирования и модернизации собственного школьного образования в рамках двуязычного обучения.

Ключевые слова: билингвальное обучение, двуязычные программы, погружение в иностранный язык, иммерсионные программы, иностранный язык, американская школа.

Biletska I.O.

PRACTICE OF THE USAGE OF FOREIGN LANGUAGE IMMERSION PROGRAMS IN THE US SCHOOLS

Foreign Language Immersion Programs as one of the types of bilingual programs are analyzed in the article. These programs are widely practiced in the educational process of the US schools. In Ukraine bilingual education only begins to develop, and theorists and practices of the bilingual teaching must intensively study experience of other countries, including the USA, with the purpose of reformation and modernization of native school education within the framework of the bilingual teaching.

Key words: bilingual education, bilingual programs, foreign language immersion, Immersion Program, foreign language, abilities, skills, US school.

Постановка проблеми. Сьогодні, в час технологізації та глобалізації, спостерігається активізація процесу пошуку ефективних умов, механізмів виховання підростаючого покоління, здатного до діалогу з іншими культурами. Для формування комунікабельної позитивної особистості, здатної до активної та ефективної життєдіяльності в полікультурному середовищі, важливу роль відіграє іншомовна освіта, що передбачає залучення до світової культури засобами іноземної мови, яка виступає в якості способу пізнання світу спеціальних знань, засвоєння культурно-історичного та соціального досвіду різних країн і народів. Кожна освоєна іноземна мова розширює культурні знання людини, даючи їй можливість стати повноправним членом

полікультурного суспільства.

У підвищенні рівня іншомовної освіти школярів безперечно перевагу має двомовне навчання, яке стимулює та розвиває білінгвізм, має ряд переваг тому, що викладання предметів іноземною мовою завдяки інтенсивним прийомам економить час, тобто призводить до інтенсифікації навчання. Крім того, ця форма навчання дає можливість більш чіткій диверсифікації стосовно іноземної мови. Інтенсивні заняття іноземною мовою та її культурою безперечно більш активно сприяють засвоєнню інтернаціональної культури, ніж за звичайного навчання іноземній мові, за якого витрати і результат знаходяться в дуже великій невідповідності.

В Україні двомовна освіта лише починає розвиватися, і тому теоретикам і практикакам у галузі білінгвального навчання необхідно інтенсивно вивчати досвід інших країн, у тому числі й США, з метою реформування і модернізації власної шкільної освіти в рамках двомовного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В американській педагогіці проблемами двомовної освіти займається значна кількість науковців, серед яких можна виділити У. Беннета (W. Bennet), Р. Ворншопа (R. Warnshop), Ч. Глена (Ch. Glenn), Дж. Кроуфорда (J. Crawford), Р. Румбаута (R. Roumbaut), Г. Сервантеса (G. Servantes). Розвиток двомовного навчання в американській освітній системі є предметом дослідження Л. Ганн (L. Gunn), Дж. Камінса (J. Cummins), О. Карлоса (O. Carlos), С. Монтрул (S. Montrul), А. Стоув (A. Stowe), Н. Шмідта (N. Schmitt) та інших.

У своїй статті ми ставимо за **мету** проаналізувати один із типів двомовних програм – програми занурення в іноземну мову (Foreign Language Immersion Programs) або імерсійні, які широко практикуються у навчальному процесі американських середніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі білінгвальна освіта передбачає використання двох мов у певні моменти навчання і базується на положенні, що мова й культура, якою володіє учень, – велика цінність. На підставі аналізу теоретичних джерел з'ясовано, що існують різні моделі

двомовного навчання, які мають одну загальну рису: іноземна мова є не об'єктом вивчення, а засобом отримання знань і, як наслідок, виникає подвійний ефект – одночасно набуваються нові знання та мовленнєві навички. При цьому сфера використання методу простягається від програми-максимум (повне занурення в мову) до послідовного використання іноземної мови як робочої при навчанні окремих предметів чи якогось одного предмета.

Як свідчать результати досліджень, у 2005 році 2,6 млн. учнів в американських школах не розмовляли англійською мовою. У межах двомовних програм викладання відбувається іспанською, китайською, корейською, креольською, арабською, в'єтнамською, французькою, польською, російською, бенгалі та багатьма іншими мовами [2].

В шкільній освіті США практикується кілька типів двомовних програм, які відрізняються метою (якнайшвидший перехід до навчання англійською мовою чи підтримка розвитку обох мов), в якій мірі використовується рідна мова школярів у навчальному процесі, часом, відведеним на двомовне навчання (2 чи 3–4 роки) та іншими показниками. Їх можна поділити на:

1. Програми занурення в іноземну мову (Foreign Language Immersion Programs).

2. Перехідні двомовні програми (Transitional Bilingual Programs), за якими відбувається навчання рідною мовою учня паралельно з вивченням англійської мови. Такий тип навчання покликаний забезпечити академічну успішність школярів із загальноосвітніх дисциплін і має на меті допомогти їм якомога швидше перейти до англомовної групи. При цьому переслідується й лінгвістична мета – вільне володіння англійською мовою.

3. Програми підтримки і розвитку двомовних умінь (Maintenance or Developmental Bilingual Programs) пропонують навчання і рідною, і англійською мовами, рідна мова залишає певною мірою мовою навчання навіть після переходу учнів до основної англомовної групи.

4. Двомовні програми (Dual Language Programs) є двох варіантів:

- 1) більшість загальноосвітніх предметів викладаються англійською

мовою, учитель знає дві мови, на запитання учнів рідною мовою він відповідає англійською;

2) класи грамотності з рідної мови покращують писемні та мовленнєві навички вищого рівня рідною мовою. Як показали дослідження, більшість умінь та навичок, набутих з рідної мови, можуть успішно переноситись у другу мову. Тут загальноосвітні дисципліни не викладаються рідною мовою. Заняття з другої мови зосереджені на змісті предмету, а не на особливостях мови, наприклад, граматиці.

5. Двосторонні програми або програми двомовного занурення (Two-Way or Dual Language Immersion Programs) призначені як для англомовних, так і для іншомовних учнів з метою перетворення їх на двомовних. При цьому половина групи учнів повинна бути англомовною і навчатися в одній класній кімнаті з другою половиною, яка володіє іншою мовою, як правило іспанською, а вчитель викладає обома мовами. У результаті діти мовних меншин стають двомовними так само, як і учні, мова яких є рідною в цій країні.

Серед освітян та фахівців у галузі білінгвального навчання немає єдиної думки щодо того, яка програма є більш ефективною. Результати дослідження досить суперечливі. Наприклад, дослідження, проведене серед іспаномовних дітей у штаті Вісконсін, свідчить про те, що учні, які займалися за двомовними програмами, в цілому демонстрували кращі вербальні здібності як в англійській, так і іспанській мовах, ніж ті, хто навчався лише англійською мовою. Дослідження, що відбувались серед американських дітей мексиканського походження у штаті Техас, вказують на протилежне. І такі приклади не поодинокі. Ряд спеціалістів у галузі білінгвального навчання констатують неможливість розробки оптимального педагогічного методу, який би підходив до всіх ситуацій.

Останні досягнення, проте, засвідчують, що майбутнє за імерсійними моделями. Імерсійні програми є перевіреною моделлю, яка допомагає учням набути іншомовних умінь та навичок. Вперше вони були запроваджені у США в 1971 році з метою інтенсивного вивчення другої мови в державних початкових

школах, а зрештою поширилися по всій країні і зараз розглядаються освітянами та батьками як високо ефективний спосіб навчання дітей іноземній мові [4].

Імерсійна програма – це підхід до навчання іноземної мови, який полягає в зануренні учнів у мову, яка вивчається, протягом шкільного дня. Учителі розмовляють лише іноземною мовою під час викладання навчальних предметів, використовуючи широкий спектр навчальних технологій. Основною метою цього типу програм є набуття учнями майстерності в іноземній мові, крім англійської, та розвиток знань з культури під час досягнення високого академічного рівня [1].

Програми занурення в іноземну мову, які належать до односторонніх імерсійних програм, розроблені лише для англосовних учнів. Вони різняться за інтенсивністю та структурою відповідно до здійснюваної моделі й диференціюються на програми повної та часткової імерсії. Повна імерсія – це програми, в яких усі предмети на початкових етапах (К-2) вивчаються іноземною мовою; навчання англійською мовою зазвичай сягає 20–50 % у подальших класах (3–6) у залежності від програми.

Перші передбачають вивчення англійської як другої мови (English as a second language), при цьому певна кількість годин відводиться на навчання рідною мовою, а решта часу – англійською. А відповідно до другого типу, рідна мова взагалі виключається з навчального процесу, учнів навчають за спеціальними програмами з урахуванням їхнього рівня знань англійської мови. Навчання може продовжуватись у середній та старшій школі, коли заняття проходять мовою, що вивчається. Часткова імерсія передбачає програми, за якими фактично 50 % навчання відбувається іноземною мовою. На початковому етапі дисципліни викладаються або іноземною, або англійською мовами, або обома мовами одночасно. У середній і старшій школі заняття далі проводяться іноземною мовою.

Центром прикладної лінгвістики (Centre of Applied Linguistics) [1] протягом 30 років (1976–2006) був проведений моніторинг програм занурення в іноземну мову, які функціонують у США. За його результатами було укладено звіт, що включав показники зростання, зміни та рекомендації для розроблення

програм у подальшому. Його метою також було ознайомити педагогів та батьків з особливостями імерсійного навчання з іноземної мови з дошкільного закладу по 12 клас загальноосвітньої школи.

Щоб зібрати інформацію, Центр прикладної лінгвістики контактував з усіма закладами, в яких застосовувались такі програми, нові програми ідентифікувались через зв'язки з координаторами на рівні штату та шкільних округів. Таким чином, було нараховано 310 програм занурення в іноземну мову, які використовувались у 263 школах 33 штатів і 83 шкільних округів.

У 2006 році на дошкільному рівні нараховувалось 53 імерсійні програми, на початковому – 181, на середньому – 89 і на старшому – 37. Найбільша кількість шкіл, які пропонують мовні імерсійні програми, знаходиться в штатах Луїзіана (30), Гаваї (26), Орегона (25), Мінесота (24) і Вірджинія (24). На таку ситуацію вплинуло кілька факторів, а саме: підтримка корінних мов, співпраця університетів з місцевими шкільними округами та місцеві ініціативи. Гаваї, наприклад, нараховують 26 імерсійних шкіл і найбільшу кількість шкіл на рівні держави (9), у яких програми занурення в мову функціонують до старшої школи. Всі ці програми навчають гавайській мові, що є частиною успішного зусилля керівництва штату зберегти мову і культуру островів. Аналогічно, штат Луїзіана має сильну французьку традицію та скрізь запроваджує програми занурення в французьку мову, щоб допомогти увіковічнити французьку мову та культуру. В Орегоні та Мінесоті є велика кількість імерсійних шкіл частково через зацікавленість місцевих шкільних округів в інноваційному мовному навчанні, а також з огляду на підтримку і заохочення університетів штату. І, нарешті, штат Вірджинія має багато імерсійних шкіл безпосередньо через використання програм в одному окрузі (Fairfax County Public Schools), який постійно розвиває свої програми з часу свого заснування у 1989 році до 19 шкіл у 2006 році.

У ході дослідження Центр прикладної лінгвістики зібрав інформацію про типи шкіл, мову навчання і моделі програм. 39 із 263 шкіл є приватними, а решта (224) – державними (табл. 1). З 224 державних шкіл майже 27 % є

школами на вибір і 6 % – чартерними школами.

Таблиця 1

Школи, які застосовують імерсійні програми

Державні	224	Традиційні	67 %
		На вибір	27 %
		Чартерні	6 %
Приватні	39		
Загальна кількість шкіл	263		

Звіт 2006 року показав існування більшої кількості мов, які пропонуються в імерсійних програмах, ніж раніше; з 1995 року їх кількість подвоїлась (18). Найбільш поширеними мовами вивчення в імерсійних програмах є іспанська (42,6 %) і французька (29 %), потім ідуть гавайська (8,4 %), японська (7,1 %), китайська (3,9) та німецька (3,2 %). Також доступними для вивчення є мови корінного населення США (Ojibwe, Yup'ik, Chinook, Diné). Ці мовні програми є зараз більш доступними, ніж в останні три декади.

Останнім завданням, яке ставили перед собою дослідники, було з'ясування типів програм, а саме кількості навчального часу, який затрачається на вивчення мови. Близько 56 % програм пропонує часткове занурення і 44 % – повне. Таке співвідношення залишається аналогічним і в останні роки. Варто зазначити, що не зважаючи на існування консенсусу щодо визначення терміну “часткова імерсія”, існують різні інтерпретації середніми та старшими школами саме поняття “повна імерсія”. Деякі школи називають свої програми як повне занурення, якщо учні вивчають всі навчальні предмети іноземною мовою у початковій школі, навіть якщо вони не вивчаються іноземною мовою на середньому етапі. Інші заклади вважають занурення повним, якщо діти вивчають всі предмети мовою, яку вони опановують, до кінця старших класів. З огляду на це важко судити про точність саме цих відсоткових даних у порівнянні з іншими.

Порівняльний аналіз, здійснюваний протягом 30 років, засвідчив постійне зростання імерсійного навчання іноземній мові у США.

Крім цього, дані дослідження показали, що загальна кількість програм вивчення іноземної мови у початкових класах, включаючи менш інтенсивні – іноземна мова у початковій школі (Foreign Language in the Elementary School – FLES) та іншомовний досвід (Foreign Language Experience – FLEX), також зростає. Їх збільшення, особливо імерсійних програм, пов'язане з принаймні п'ятьма факторами: 1) наполягання батьків на якості мовних програм з метою досягнення високого рівня майстерності їхніми дітьми; 2) зростання інтересу до полікультурного підходу в освіті серед батьків, учителів, адміністрації; 3) збільшення кількості альтернативних шкіл (на вибір, чартерних), які пропонують імерсійне навчання; 4) збільшення публікацій досліджень про вплив програм занурення на розвиток мовної майстерності учнів і загальні академічні досягнення; 5) все більше усвідомлення американцями значення знання іноземної мови з метою особистісного вдосконалення, розвитку освіти, економіки країни та національної безпеки, про що йдеться мова в низці законодавчих документів.

Крім очевидного зростання програм занурення в іноземну мову протягом 30 років, дані дослідження 2006 року засвідчують незначні зміни саме в останні 7 років, хоча кількість мов, які пропонуються для вивчення, зростає. Це зумовлено рядом різних причин. По-перше, деякі з цих програм, що спочатку були повністю або частково імерсійними, змінили свою модель через збільшення кількості учнів, які розмовляли не англійською мовою; вони зараз фіксуються як двосторонні імерсійні програми. До 1999 року школи, в яких функціонували програми мовного занурення, переважали за кількістю, але баланс змінився в останні сім років. У 2006 році у США існувало 338 шкіл, що пропонували двостороннє занурення, у порівнянні з 263 школами з програмами занурення в іноземну мову. Це можна частково пояснити змінами у політичному контексті щодо білінгвальної освіти і зростанням інтересу на державному та місцевому рівнях до двосторонньої імерсії як програми, що відповідає потребам як учнів, які вивчають англійську мову, так і тих, для кого вона є рідною. Обидва види програм – двомовні навчальні програми і програми занурення в іноземну мову – трансформувалися у двосторонні програми, інтегруючи два типи учнів, яким вони слугують.

По-друге, деякі школи прозвітували, що проголошення закону “Жодної дитини поза увагою” змістив їхню зорієнтованість на математику та читання, що вони відчувають потребу закрити свої імерсійні програми, щоб відповідати федеральним стандартам. Інші школи зазначили, що вони не могли знайти високо кваліфікованих учителів для імерсійних класів. Проте такі погляди не поділялися всіма школами.

По-третє, ураган Катріна, який наніс значні збитки і руйнування, також зіграв роль у деструкції кількох імерсійних програм у Луїзіані (хоча цей штат продовжує займати перше місце). І, нарешті, деякі школи зазначили, що вони перейшли на менш інтенсивні програми, сподіваючись, що буде менше вимог до педагогічного персоналу.

Таким чином, не зважаючи на те, що протягом історичного розвитку американського суспільства офіційна думка щодо імерсійних програм вивчення іноземних мов та їх місця у розвитку держави неодноразово змінювалась, інколи досить радикально, вони завжди функціонували у тій чи іншій формі.

Висновки. Отже, вплив ідей двомовного навчання на систему середньої освіти США очевидний. Американські фахівці в галузі білінгвальної освіти достатньо об’єктивно оцінюють як досягнуті результати, так і недоліки, усвідомлюють проблеми, поставлені перед ними, і готові їх вирішувати, рухаючись назустріч вимогам суспільства. Двомовна освіта як невід’ємна частина полікультурної освіти належить до єдиного цілісного освітнього підходу, є визначною особливістю змісту освіти державних шкіл Сполучених Штатів Америки останньої третини ХХ – початку ХХІ століття. Можемо стверджувати, що інтегрування двомовного навчання у практику шкіл та визнання і поширення моделей білінгвального навчання виступають важливими засадами іншомовної освіти у середніх навчальних закладах США.

Перспективи подальших розвідок. Перспективами подальших досліджень можуть бути особливості функціонування інших моделей та програм двомовного навчання, специфіка їх використання на різних етапах навчання у середніх закладах освіти в США та розвинених європейських

країнах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Casanova, U. Bilingual education: Politics or pedagogy / U. Casanova. – Amsterdam, 1991. – P. 167–182.
2. Center for Applied Linguistics. Why, how, and when should my child learn a second language? Available at : http://www.cal.org/resources/pubs/whyhowwhen_brochure.pdf
3. Christian, D., Pufahl, I., Rhodes, N. Language learning. A worldwide perspective. Available at : http://bhssnell.weebly.com/uploads/5/0/9/8/5098492/2_2_christian.pdf
4. Crawford, J. Bilingual education / J. Crawford // Education Week. – 1987. – April. – P. 1–14.
5. Crawford, J. Comment: Bilingualism and schooling in the United States / J. Crawford // International Journal of the Sociology of Language. – 2002. – № 155–156. – P. 93–99.
6. Educational Resources Information Center. Available at : <http://www.accesseric.org81>
7. Garcia, E. Bilingualism and schooling in the United States / E. Garcia // International Journal of the Sociology of Language. – 2002. – № 155 (156). – P. 1–92.
8. Genesee, F. Second language learning through immersion: A review of U.S. programs / F. Genesee // Review of Educational Research. – 1985. – № 55 (4). – P. 541–561.
9. Lenker, A., Rhodes, N. Foreign language immersion programs: Features and trends over thirty-five years Available at : <http://www.carla.umn.edu/immersion/acie/vol10/BridgeFeb07.pdf>
10. May, S. Bilingual/Immersion Education: What the research tells us // Encyclopedia of Language and Education. – Springer Science + Business Media LLC. – 2008. – P. 19–34.